

ks. Kamil Kęsik

 <https://orcid.org/0000-0003-3824-1101>

 achimos@interia.pl

WIELUŃSKIE TOWARZYSTWO NAUKOWE

Relacje metropolitalne diecezji częstochowskiej z archidiecezją krakowską w latach 1925–1992

 <https://doi.org/10.15633/tes.12202>

ABSTRAKT

Relacje metropolitalne diecezji częstochowskiej z archidiecezją krakowską w latach 1925–1992

Diecezja częstochowska w chwili powstania w 1925 roku została włączona do metropolii krakowskiej. Ten stan potrwał do 1992 roku, kiedy doszło do zmian w administracji terytorialnej Kościoła w Polsce. Wówczas diecezja częstochowska została stolicą nowo powstałej metropolii częstochowskiej i podniesiono ją do rangi archidiecezji. Na przestrzeni 67 lat symbiozy metropolitalnej kolejni biskupi częstochowscy podejmowali aktywną współpracę z każdorazowym metropolitą w sprawach wspólnych dla dobra Kościoła. Wzajemne relacje zarysowują się w trzech kręgach eklezjalnych: współpraca na poziomie episkopatu i prywatne kontakty biskupów, udział we wspólnych wydarzeniach religijnych i społecznych oraz wymiana myśli teologicznej ze szczególnym uwzględnieniem troski o formację do kapłaństwa.

SŁOWA KLUCZOWE: diecezja częstochowska, archidiecezja krakowska, metropolia krakowska, duchowieństwo, episkopat Polski

ABSTRACT

Metropolitan relations of the Diocese of Częstochowa with the Archdiocese of Kraków in the years 1925–1992

At the moment of its establishment in 1925, the Diocese of Częstochowa was incorporated into the Metropolitan Archdiocese of Kraków. This situation lasted until 1992, when changes in the territorial administration of the Church in Poland were introduced. At that time, the Diocese of Częstochowa became the seat of the newly created Metropolitan Archdiocese of Częstochowa and it was elevated to the rank of an archdiocese. Over the course of 67 years of metropolitan co-existence, successive bishops of the Diocese of Częstochowa engaged in active cooperation with the respective metropolitan archbishop in matters concerning the common good of the Church. These mutual relations can be observed in three ecclesial spheres: cooperation at the level of the episcopate and the private contacts of bishops, participation in shared religious and social events and the exchange of theological thought, with particular emphasis put on concern for priestly formation.

KEYWORDS: Diocese of Częstochowa, Archdiocese of Kraków, Metropolitan Archdiocese of Kraków, clergy, Polish Episcopate

Diecezja częstochowska, będąca w latach 1925–1992 częścią metropolii krakowskiej, nawiązała wielowątkową współpracę z archidiecezją krakowską i jej biskupami¹. Podejmując próbę wskazania tych relacji, należy zwrócić uwagę na wzajemne kontakty biskupów na forum Konferencji Episkopatu Polski oraz ich spotkania prywatne. W następnej kolejności symbioza przejawiała się we wspólnych wydarzeniach liturgicznych i społecznych. W okresie adaptacji wytycznych Soboru Watykańskiego II oba środowiska kościelne zintensyfikowały wymianę myśli teologicznej oraz zrewidowały podejście do troski o powołania kapłańskie. Powyższe zakresy wzajemnej łączności wytyczono na podstawie dostępnych materiałów źródłowych zdeponowanych w: Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. ks. Walentego Patykiewicza, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej Oddział w Katowicach i skromnych opracowań tematycznych. Zarysowany problem artykułu ma na celu usystematyzowanie dotychczasowej wiedzy na temat współpracy eklezjalnej w okresie przynależności diecezji częstochowskiej do metropolii krakowskiej z ograniczeniem ich do archidiecezji krakowskiej².

Kontekst kościelnych związków Częstochowy z Krakowem

W historii Kościoła organizowanie struktur metropolitalnych zależało od wielu czynników³. W przypadku inkorporowania w 1925 roku diecezji

1 J. Związek, *Kościół częstochowski w aspekcie historycznym*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 8 (1980), s. 97–98.

2 Artykuł pomija dwie inne zależności metropolitalne – obecność w Krakowie Częstochowskiego Seminarium Duchownego (1926–1992) oraz obszar sądownictwa kościelnego (Sąd Metropolitalny w Krakowie jako druga instancja dla Sądu Diecezjalnego w Częstochowie). Oba tematy, z racji swej obszerności, wymagają odrębnych opracowań.

3 M. Żurowski, *O duchowieństwie w szczególności*, cz. 1, Warszawa 1970, s. 195; R. Sobański, *Kontakty diecezji katowickiej z archidiecezją krakowską (1926–1951)*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 1, red. J. Wolny, Kraków 1982, s. 481–482.

częstochowskiej do metropolii krakowskiej wysuwają się przede wszystkim dwa powiązania – historyczno-geograficzne i kulturowe⁴. Ponadczasową rzeczywistością ciążenia do Krakowa była wyższa uczelnia, która przyciągała ambitnych ludzi z terenu późniejszej diecezji częstochowskiej. Diecezja częstochowska w południowo-wschodniej stronie do 1800 roku była częścią historycznej Małopolski i rozległej archidiecezji krakowskiej. Papież Pius VII bullą *Ex imposita nobis* z 1818 roku dostosował granice metropolii i diecezji w Królestwie Polskim do nowej rzeczywistości zaprowadzonej po Kongresie Wiedeńskim. Powstała wówczas rozległa diecezja kujawsko-kaliska (zwana włocławską), która w swej części południowej objęła Częstochowę z okolicą⁵. Następne zmiany dokonały się dopiero po odzyskaniu przez Polskę niepodległości oraz po podpisaniu w 1925 roku konkordatu między Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Projekt reorganizacji metropolii i diecezji znalazł wykonanie w bulli papieża Piusa XI *Vixdum Poloniae unitas* z 28 października 1925 roku. Kreowana w tym dokumencie diecezja częstochowska przejęła z diecezji kujawsko-kaliskiej 556 310 wiernych, 169 kapłanów, 11 dekanatów i 126 parafii oraz z diecezji kieleckiej 320 727 wiernych, 88 kapłanów, 4 dekanaty i 48 parafii⁶.

Erygowanie w 1992 roku metropolii częstochowskiej z podniesieniem jej do rangi archidiecezji zakończyło 67-letni okres symbiozy kościelnej Częstochowy z Krakowem w wymiarze duszpasterskim i organizacyjnym. Współpracę koordynowało czterech biskupów w godnościach arcybiskupich i kardynalskich ze strony archidiecezji krakowskiej: kard. Adam Sapieha, abp Eugeniusz Baziak, kard. Karol Wojtyła i kard. Franciszek Macharski oraz czterech z diecezji częstochowskiej: bp Teodor Kubina, bp Zdzisław Goliński, bp Stefan Bareła

4 J. Wolny, *Więź metropolitalna archidiecezji krakowskiej z diecezją częstochowską w latach 1926–1951*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 1, s. 500–501; R. Nir, *Rękopisy w Bibliotece Diecezjalnej w Częstochowie*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 6 (1978), s. 303; J. Szczepaniak, *Katalog duchowieństwa diecezjalnego zestawiony na podstawie krakowskich ksiąg święceń (1646–1789)*, t. T-Z, Kraków 2009, s. 1187, 1258, 1301–1302.

5 J. Kracik, *Wobec wyzwań czasu niewoli, czasu wolności*, w: *Dziesięć wieków diecezji krakowskiej*, red. J. Kracik, G. Ryś, Kraków 1998, s. 177–180.

6 J. Związek, *Kościół częstochowski w aspekcie historycznym*, s. 95–96; S. Zabraniak, *Przeszłość kościelna terenów diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 52 (2025), s. 27–39; M. Widera, *Udział bpa Stanisława Zdzitowieckiego w powstaniu diecezji częstochowskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 44 (2024) nr 2 s. 205–206; M. Widera, *„Kiedy stworzyło się tu źródło apostolskie...” Zarys dziejów (archi)diecezji częstochowskiej 1925–2025*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 45 (2025) nr 2, s. 190.

i bp Stanisław Nowak⁷. Prawo kościelne w kodeksie prawa kanonicznego z 1917 roku dawało metropolicie niewiele praw względem sufragánów. Z kolei obowiązkiem biskupów sufragánów było okazywanie metropolicie posłuszeństwa i szacunku. W diecezji częstochowskiej sprawa przynależności do metropolii krakowskiej nie była wyartykułowana w sposób wystarczający. Administrator apostolski bp Stanisław Zdzitowiecki w pierwszym liście do diecezjan z 27 stycznia 1926 roku nie zajął stanowiska w tej materii. Także bp Teodor Kubina w liście inauguracyjnym nie podjął tego tematu. Nie podano tej informacji również w urzędowym organie kurii częstochowskiej – „Wiadomościach Diecezjalnych” ani nie wspomniano o tym w tygodniku diecezjalnym „Niedziela”. Jedynie w katalogach duchowieństwa diecezji częstochowskiej metropolitę krakowskiego umieszczano jako trzeciego – po papieżu i nuncjuszu. W katalogach archidiecezji krakowskiej zamieszczano imienny wykaz sufragánów metropolii tylko do 1928 roku⁸.

Współpraca biskupów na poziomie Episkopatu Polski i prywatnym

Oficjalnym miejscem kontaktów biskupów były spotkania w strukturach Episkopatu Polski. W ramach metropolii częstotliwość zjazdów zależała od miejscowych warunków i potrzeb. Fundamentalnym wydarzeniem obrazującym jedność metropolii stała się konsekracja biskupa ks. Teodora Kubiny 2 lutego 1926 roku dokonana przez abp. Adama Sapiechę⁹. Biskupi metropolii pierwszy raz wspólnie zebrali się w Krakowie 20 stycznia 1927 roku, o czym lakonicznie wspomina notatka w dzienniku działań metropolity¹⁰. Z narracji

7 B. Przybyszewski, *Zarys dziejów diecezji krakowskiej (do roku 1994)*, Kraków 2000, s. 193–197; J. Wolny, *Więź metropolitalna archidiecezji krakowskiej z diecezją częstochowską...*, s. 499–500; Z. Zieliński, *Udział Adama Stefana Sapiehy w sprawie śląskiej podczas plebiscytu w roku 1921*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 2, red. J. Wolny, Kraków 1986, s. 92; J. Związek, *Kościół częstochowski w aspekcie historycznym*, s. 96.

8 J. Wolny, *Więź metropolitalna archidiecezji krakowskiej z diecezją częstochowską...*, s. 501.

9 Biskup nominat ks. Kubina uczestniczył w ingresie abp. Sapiehy na Wawel 17 stycznia 1926 roku. Zob. S. Grzybek, *Śp. Biskup Teodor Kubina*, „Polonia Sacra” 4 (1951), s. 108–109, 113; M. Trąba, *Doświadczenia śląskie w działalności biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 35 (2002) z. 1, s. 115.

10 J. Wolny, *Więź metropolitalna archidiecezji krakowskiej z diecezją częstochowską...*, s. 500.

współpracowników księcia Sapiehy wynika, że ten w sposób szczególny darzył zaufaniem bp. Kubinę i konsultował z nim wiele spraw¹¹. Relacje te przybrały inne natężenie w latach drugiej wojny światowej. Spotkania odbywały się tylko w przypadku naglących spraw dotyczących praw Kościoła, osób wierzących i funkcjonowania seminariów duchownych¹². Biskup Teodor Kubina zabiegał o ciągłość biskupstwa na wypadek zaistnienia *sede vacante*, dlatego gdy 26 stycznia 1943 roku zmarł pierwszy biskup pomocniczy w Częstochowie Antoni Zimniak, sprawą szybkiego mianowania następcy kierował abp Adam Sapieha¹³.

Pierwsze po wojnie zebranie biskupów polskich odbyło się w dniach 26–27 czerwca 1945 roku na Jasnej Górze. W wymiarze lokalnym bp Kubina uczestniczył w maju 1948 roku w obchodach 50-lecia święceń kapłańskich metropolity, które połączono z uroczystościami ku czci św. Stanisława BM. Ostatnim wspólnym stanowiskiem obu hierarchów była deklaracja z 14 kwietnia 1950 roku po zawarciu tzw. porozumienia między rządem a Episkopatem Polski, zainicjowanego przez prymasa kard. Stefana Wyszyńskiego¹⁴. Układ z państwem uznali oni za ruch zbyt zachowawczy, krępujący działalność Kościoła. Trudna sytuacja polityczna lat 50. XX wieku oraz odseparowanie bp. Eugeniusza Baziaka od Krakowa zadecydowały o ograniczeniu relacji metropolitalnych. Biskup Zdzisław Goliński przypominał księżom, aby 18 kwietnia 1955 roku w Krakowie wzięli udział w jubileuszu 40-lecia biskupstwa i 60-lecia pracy dydaktycznej swojego dawnego profesora abp. Michała Godlewskiego¹⁵. Wyrazem troski bp. Golińskiego o jedność metropolii był wystosowany przez niego

11 T. Kurowski, *Ze wspomnień księdza kapelana*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 2, s. 639–642.

12 6 sierpnia 1940 roku abp Sapieha w prywatnym liście do bp. Kubiny prosił, aby wszelkie wiążące decyzje w sprawach kościelnych podejmowali we wzajemnym porozumieniu. Zob. J. Wolny, *Arcybiskup Adam Stefan Sapieha w obronie narodu i Kościoła polskiego w czasie II wojny światowej*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 2, s. 227–228, 236–237, 253–255, 258–360, 275–277, 282–283, 290–291, 299–300, 381–383.

13 5 sierpnia 1945 roku biskupem pomocniczym w Częstochowie został mianowany ks. Stanisław Czajka. Zob. M. Jelonek, *Mihi vivere Christus. Życie i działalność biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej Stanisława Czajki (1897–1965)*, Częstochowa 2017, s. 70, 83–89.

14 J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, Warszawa–Katowice 2021, s. 40, 62–63.

15 Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 10.02.1956, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. W. Patykiewicza w Częstochowie [dalej: AACz], Księgi biskupie [dalej: KB], sygn. 3, k. 114; Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 5.05.1956, AACz, KB, sygn. 3, k. 154.

apel do swoich diecezjan o pomoc dla mieszkańców archidiecezji krakowskiej, którzy latem 1958 roku doświadczyli skutków powodzi¹⁶.

Kolejny metropolita – bp Karol Wojtyła – poznał bp. Zdzisława Golińskiego podczas wspólnych prac episkopatu w Komisji Duszpasterstwa Ogólnego, w której zasiadali pod koniec lat 50. XX wieku¹⁷. Osobiście spotkali się 8 stycznia 1961 roku, kiedy biskup krakowski został współkonsekratorem ks. Stefana Bareły w Częstochowie. Po śmierci bp. Golińskiego bp Bareła przejął jego urząd, a 12 kwietnia 1964 roku abp Wojtyła „uczestniczył całym sercem wraz z księżmi biskupami” w jego ingresie. W liście gratulacyjnym napisał: „Pragnę przy tej sposobności wyrazić radość także i z tego faktu, że diecezja częstochowska, w której sercu znajduje się Jasna Góra, pozostaje w tak ścisłym związku z Krakowem i archidiecezją krakowską”. Arcybiskup Wojtyła ponownie był obecny w Częstochowie 5 lipca 1965 roku, przewodnicząc uroczystościom pogrzebowym bp. Stanisława Czajki. 5 kwietnia 1970 roku bp Stefan Bareła był współkonsekratorem biskupa pomocniczego w Krakowie ks. Stanisława Smoleńskiego, który później odwdzieczył się tą posługą ks. Miłosławowi Kołodziejczykowi w Częstochowie¹⁸. Zarówno bp Bareła, jak i abp Wojtyła zwykli przysyłać nawzajem telegramy z aktualnych wizyt *ad limina apostolorum*, z udziału w obradach *Vaticanum II* oraz okolicznościowe życzenia¹⁹. Istotnym wydarzeniem dla metropolii była nominacja kardynalska abp. Wojtyły 26 czerwca 1967 roku. W dniu uroczystego konsystorza 29 czerwca bp Bareła wysłał telegram do Rzymu, w którym zapewniał go o łączności diecezji częstochowskiej. Doniosłość tej nominacji podkreśliło pismo gratulacyjne od wszystkich dziekanów z diecezji częstochowskiej przesłane na ręce metropolity²⁰.

16 Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 21.10.1958, AACz, KB, sygn. 3, k. 542; M. Żółkiewski, *Katastrofalne powódzie w dorzeczu górnej Wisły w latach 1958–1972*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny. Prace Geograficzne” 6 (1974) z. 55, s. 64–65.

17 M. Białkowski, *Udział Karola Wojtyły w pracach Konferencji Episkopatu Polski i jej komisji specjalistycznych (1958–1978)*, „Studia Salvatoriana Polonica” 12 (2018), s. 315.

18 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 16.04.1964; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 16.02.1970; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 1.03.1970, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie [dalej: AKMCz], sygn. 153/11, b.p.; M. Widera, *Życie i działalność biskupa Miłosława Kołodziejczyka (1928–1994)*, Częstochowa 2015, s. 151; M. Jelonek, *Mihi vivere Christus*, s. 120.

19 Telegram bp. S. Bareły do abp. K. Wojtyły z 8.02.1965; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 29.12.1966; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 3.11.1967; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 8.04.1968, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

20 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 2.06.1967; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 22.06.1967; Telegram bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 29.06.1967; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły

Arcybiskup Wojtyła wprowadził zwyczaj noworocznych spotkań z sufraganami w rezydencji arcybiskupów krakowskich przy ul. Franciszkańskiej ²¹. Kilukrotnie w tym miejscu odbyły się prywatne spotkania metropolity z bp. Barełą²². Kardynał, licząc się z autorytetem biskupa częstochowskiego – przewodniczącego Komisji Maryjnej Episkopatu Polski – prosił go o recenzję swoich tekstów, które wygłaszał na Jasnej Górze²³. W styczniu w 1971 roku bp Bareła zaprezentował metropolicie plan zwołania II Synodu Diecezji Częstochowskiej z prośbą o zaopiniowanie tego zamysłu²⁴. Kardynał Karol Wojtyła na bieżąco konsultował z nim aktualne materiały robocze powstałe w czasie obrad soborowych²⁵. Po intensywnym czasie prac synodalnych w lipcu 1970 roku kard. Wojtyła i bp Bareła wraz z prymasem kard. Wyszyńskim udali się na krótki urlop na Bachledówkę. W dokumentacji SB stanowili istotne trio, które podlegało inwigilacji wywiadowczej²⁶. Podczas osobistych spotkań nie brakowało tematów dotyczących trudnych relacji Kościoła z państwem w zakresie budownictwa sakralnego oraz przyjęcia wspólnego stanowiska w sprawie odmowy przyjmowania okolicznościowych medali od władz państwowych przez duchownych z racji 30-lecia PRL²⁷. Mimo konieczności podejmowania

z 23.11.1973, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

21 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 3.03.1965; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 11.01.1968, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

22 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 22.01.1968, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

23 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 24.02.1970, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; K. Wojtyła, *Komentarz teologiczno-duszpasterski do Aktu dokonanego na Jasnej Górze dnia 3 maja 1966 roku*, „Ateneum Kapłańskie” 64 (1972) t. 79, s. 5–21.

24 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 30.06.1971; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 21.12.1971, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; W. Góralski, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, „Roczniki Nauk Prawnych” 8 (1998), s. 254–255; A. Sznajder, W. Włazlak, *Bp Franciszek Musiel. Kościół ma obowiązek mówienia prawdy...*, w: *Niezłomni. W obronie Ojczyzny i Kościoła*, red. J. Marecki, F. Musiał, Kraków 2008, s. 352; J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, s. 346–347.

25 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 2.12.1967; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 12.11.1969; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 5.07.1972; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 12.11.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 5.05.1976, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

26 J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, s. 351.

27 Doniesienie agenturalne z 10.12.1969, Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Katowicach [1945] 1983–1990, sygn. IPN Ka 056/55 t. 1, s. 30–31; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 31.12.1971; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 28.05.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 16.06.1974; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 29.01.1975, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; J. Słomian, *Czas świadków*, Częstochowa 2005, s. 55–89.

licznych trudnych spraw obaj dostojnicy znajdowali czas, aby wspólnie świętować kolejne rocznice święceń biskupich²⁸.

Biskupi częstochowscy z optymizmem przyjęli informację o mianowaniu 6 stycznia 1979 roku metropolitą krakowskim bp. Franciszka Macharskiego. Bezzwłocznie po obrzędzie święceń biskupich i nałożeniu paliusza bp Stefan Bareła przesłał na jego ręce list gratulacyjny²⁹. Na początku swojej posługi kard. Macharski dokonał jubileuszowego bilansu 20 lat posługi pasterskiej bp. Bareły w Częstochowie, w którym podkreślił jego głęboką relację do Krakowa w wymiarze kościelnego powiązania *Communio et communicatio*³⁰. Kardynał Macharski podczas pierwszej pielgrzymki Jana Pawła II zadbał, aby częstochowscy wykładowcy seminaryjni wraz z bp Barełą wzięli udział w prywatnym spotkaniu z papieżem w krakowskim Pałacu Arcybiskupów³¹. Metropolita przyjął prośbę bp. Bareły, by 26 sierpnia 1983 roku poświęcił plac pod budowę seminarium duchownego w Częstochowie³². Niedługo po tym wydarzeniu bp Bareła zmarł, a jego liturgii pogrzebowej 13 lutego 1984 roku przewodniczył kard. Macharski³³.

Wyraźnym znakiem symbiozy metropolitalnej stało się mianowanie biskupem częstochowskim 8 września 1984 roku dotychczasowego rektora krakowskiego seminarium duchownego ks. dr. Stanisława Nowaka. Jego współkonsekratorami byli kard. Franciszek Macharski i bp Julian Groblicki z Krakowa³⁴. Biskup Nowak w swoim orędziu do diecezjan z racji objęcia posługi pasterskiej podkreślił swoją łączność z Krakowem, wpierw jako kapłan należący i pracujący dla archidiecezji krakowskiej³⁵. Wydarzeniem podkreślającym jedność metropolii była wspólna wizyta *ad limina apostolorum* w Rzymie w dniach

28 Pismo biskupów pomocniczych archidiecezji krakowskiej do bp. S. Bareły z 24.09.1971; Program uroczystości jubileuszowych 25-lecia kapłaństwa Jego Eminencji ks. kard. Karola Wojtyły dn. 21.11.1971, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23/34 (1995/1996), s. 23–24.

29 Pismo kard. F. Macharskiego do bp. S. Bareły z 6.07.1979, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

30 Słowo wstępne Metropolity Krakowskiego z 22.12.1983, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

31 K. Kęsik, M. Widera, Ks. Jan Związek. *Życie i dzieło*, Opole 2026, s. 349.

32 Słowo wstępne Metropolity Krakowskiego z 22.12.1983, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

33 *Ostatnia droga biskupa częstochowskiego*, „Niedziela” 27 (1984) nr 9, s. 4–5.

34 M. Mikołajczyk, *Droga do biskupstwa pierwszego metropolity częstochowskiego księdza abpa Stanisława Nowaka*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, red. S. Jasioneck, Częstochowa 2009, s. 17–24.

35 *Orędzie IV biskupa częstochowskiego na rozpoczęcie pasterskiej posługi w Kościele częstochowskim, 8 grudnia 1984 roku*, w: *Siewca słowa. Listy pasterskie (1984–2011)*, red. M. Duda, t. 1, Częstochowa 2014, s. 19–23.

9–15 listopada 1987 roku³⁶. Ostatnim bezpośrednim udziałem biskupa częstochowskiego w życiu Kościoła krakowskiego była współkonsekracja 4 czerwca 1988 roku biskupa pomocniczego dla tej diecezji – ks. Kazimierza Nycza oraz organizacja VI Światowych Dni Młodzieży w sierpniu 1991 roku, podczas których Jan Paweł II w obecności kard. Macharskiego poświęcił nowy budynek seminarium duchownego w Częstochowie³⁷.

Wspólny udział w wydarzeniach religijnych i społecznych

Biskup Teodor Kubina starał się corocznie uczestniczyć w krakowskich obchodach ku czci św. Stanisława BM oraz erygował w diecezji Stowarzyszenie Caritas Diecezji Częstochowskiej na wzór powołanego przez metropolitę stowarzyszenia w Krakowie³⁸. Znamiennym aktem religijnym w powojennej Polsce stały się obchody 15 sierpnia 1946 roku na Jasnej Górze. Przedłużeniem tego świętowania była msza w Uroczystość Narodzenia NMP, podczas której w obecności bp. Kubiny dokonano aktu zawierzenia narodu polskiego Niepokalanemu Sercu NMP pod przewodnictwem kard. Sapiehy³⁹.

Z racji politycznych abp Eugeniusz Baziak do 1956 roku borykał się z problemami utrzymywania relacji metropolitalnych w wymiarze liturgicznym⁴⁰. Dopiero po „odwilży październikowej” poparł inicjatywę ks. Karola Wojtyły – duszpasterza służby zdrowia archidiecezji krakowskiej – do udziału w pielgrzymce na Jasną Górę 2 grudnia 1956 roku, w której również uczestniczył⁴¹.

Wzajemne relacje nabrały rozmachu od momentu objęcia metropolii przez abp. Wojtyłę, który zwykł wydarzenia archidiecezjalne łączyć z obchodami

36 *List biskupa częstochowskiego do kapłanów diecezji częstochowskiej w związku z rozpoczęciem peregrynacji obrazu Matki Bożej w rodzinach z dnia 1 listopada 1987 roku*, w: Siewca słowa. Listy pasterskie (1984–2011), red. M. Duda, t. 2, Częstochowa 2014, s. 342.

37 K. Kęsik, M. Widera, *Ks. Jan Związek*, s. 315.

38 J. Związek, *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 1990, s. 141.

39 J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, s. 42.

40 M. Leszczyński, *Przemowa arcybiskupa Eugeniusza Baziaka z okazji sakry biskupiej księdza Karola Wojtyły, Kraków, 28 września 1958 roku*, „Limes. Studia i Materiały z Dziejów Europy Środkowo-Wschodniej” 12 (2019), s. 405–406; M. Rechowicz, *Baziak Eugeniusz*, w: *Encyklopedia katolicka*, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, t. 2, Lublin 1985, kol. 128.

41 J. Urban, *Teczka bp. Jana Pietraszki*, w: *Kościół katolicki w czasach komunistycznej bezpieki. Między bohaterstwem a agenturą*, t. 1, red. J. R. Terlecki, J. Szczepaniak, Kraków 2007, s. 55; J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, s. 105.

ku czci św. Stanisława BM⁴². Biskup Bareła z biskupami pomocniczymi pozytywnie odpowiadał na zaproszenia do udziału w świętowaniu. Kiedy 9 maja 1963 roku Kościół Mariacki w Krakowie podniesiono do godności bazyliki mniejszej, abp Wojtyła prosił go o wygłoszenie „słowa pozdrowienia” od diecezji częstochowskiej dla Kościoła krakowskiego⁴³. 8 maja 1965 roku bp Bareła uczestniczył w procesji, a w dniu następnym przewodził mszy pontyfikalnej podczas koronacji obrazu Matki Bożej Świętojańskiej w Kościele Sióstr Prezenteń w Krakowie. Metropolita pisał: „Ponieważ zaś wiadomo, jaką sympatią darzy On Kraków, św. Stanisława, metropolię – więc liczymy, że i te wszystkie elementy naszej uroczystości znajdą w Jego kazaniu właściwy i pełny wyraz”⁴⁴. Szczególny charakter miały obchody w Roku Jubileuszowym 1975, w którym metropolia krakowska i diecezja częstochowska przeżywały 50-lecie istnienia⁴⁵. 11 maja 1975 roku, na zaproszenie kardynała, bp Bareła wraz z członkami częstochowskiej i wieluńskiej kapituły wzięli udział w uroczystej procesji ku czci św. Stanisława BM⁴⁶. Częstochowskie obchody jubileuszowe odbyły się w dniach 3–4 maja, w których czynnie uczestniczył m.in. kard. Wojtyła⁴⁷.

Doniosłym wydarzeniem w wymiarze religijnym i narodowym było 1000-lecie chrztu Polski. Mając na uwadze wymiar metropolitalny, 31 stycznia 1966 roku abp Wojtyła zaprosił m.in. bp. Barełę w na naradę dotyczącą organizacji obchodów⁴⁸. Dostojnicy zgodnie ustalili swój wzajemny udział w wydarzeniach diecezjalnych. 3 maja 1966 roku abp Wojtyła uczestniczył w jasnogórskich

42 J. Szczepaniak, *Troska kardynała Karola Wojtyły o godne uczczenie jubileuszu św. Stanisława (1972–1979)*, „Folia Historica Cracoviensia” 9 (2003), s. 190.

43 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 12.04.1963, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

44 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 20.04.1965; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 3.05.1965; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 13.04.1968; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 17.02.1969, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

45 Telegram bp. S. Bareły do abp. K. Wojtyły z 8.02.1965; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 4.03.1966, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

46 Zwieńczeniem obchodów półwiecza metropolii było wydanie *Katalogu kościołów i duchowieństwa archidiecezji krakowskiej rok 1977*, który metropolita przekazał bp. S. Barele. Zob. Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 28.01.1977; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 22.04.1975, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

47 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 19.05.1974; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 1.09.1975; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 28.08.1977, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

48 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 18.01.1966, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; J. Kapuściński, *Z dziejów obchodów jubileuszowych Kościoła częstochowskiego*, „Veritati et Caritati” 5 (2015), s. 434; G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, s. 23.

obchodach oraz w wydarzeniach regionalnych w Radomsku i Sosnowcu⁴⁹. W ramach rewizyty bp Bareła 8 maja 1966 roku koncelebrował mszę milenijną w kościele na Skałce i w Starym Sączu⁵⁰.

Biskup Bareła pozytywnie odpowiadał również na zaproszenia metropolity dotyczące wydarzeń regionalnych. Do takich należy zaliczyć m.in. udział 4 listopada 1967 roku w Nowym Targu w rozpoczęciu peregrynacji kopii Obrazu Matki Bożej Częstochowskiej w archidiecezji krakowskiej, wygłoszenie kazania z racji dwusetnej rocznicy kanonizacji św. Jana Kantego w krakowskiej Bazylice Ojców Jezuitów oraz w Kościele pw. św. Anny⁵¹. Kardynał Wojtyła dążył, aby z ideą krakowskiego Apostolstwa Świeckich zapoznał się laikat z diecezji częstochowskiej, dlatego bp Stefan Bareła w kwietniu 1970 roku wydelegował na zjazd swoich przedstawicieli⁵². Metropolita zadbał, aby 15 października 1972 roku bp Bareła był obecny na obchodach pierwszej rocznicy beatyfikacji bł. Maksymiliana Kolbego w Oświęcimiu oraz podjął w swojej diecezji kwestę na budowę kościoła-pomnika ofiar niemieckiej zbrodni. W dniach 15–21 października 1978 roku odbywały się w tym miejscu nabożeństwa za poległych z terenu diecezji częstochowskiej⁵³. Natomiast 6 maja 1973 roku kard. Wojtyła swoją obecnością podniósł rangę obchodów trzechsetnej rocznicy śmierci

49 P. Raina, „*Te Deum*” narodu polskiego. Obchody tysiąclecia chrztu Polski w świetle dokumentów kościelnych, Olsztyn 1991, s. 481–509; G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, s. 22; J. Kapuściński, *Obchody Milenium Chrztu Polski na Jasnej Górze (2–4 maja 1966 roku)*, w: *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, red. R. Ceglarek, M. Borda, Częstochowa 2016, s. 76–83.

50 Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w Starym Sączu, [Zbiór fotografii dotyczących obchodów kościelnych Tysiąclecia Chrztu Polski], Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/12, b.p.; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 12.05.1966, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

51 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 8.09.1967; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 14.11.1967; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 17.10.1967; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 2.12.1967, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; M. Ibek, *Sprawozdanie Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie za rok 1967*, w: *Kościół katolicki w czasach komunistycznej bezpieki. Między bohaterstwem a agenturą*, t. 3, red. J. Szczepaniak, M. Lasota, Kraków 2010, s. 378; J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, s. 247.

52 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 29.04.1970, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; A. Sznajder, W. Włazlak, *Bp Franciszek Musiel*, s. 379–381.

53 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 14.08.1972; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 21.09.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 28.09.1978, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

o. Augustyna Kordeckiego w Wieruszowie⁵⁴. W sierpniu 1976 roku hierarchowie wspólnie udali się na Kongres Eucharystyczny do Filadelfii w USA⁵⁵.

Szczególne miejsce w metropolii zajmowała Jasna Góra. W 1978 roku do trzociemajowych uroczystości chcieli dołączyć członkowie Komitetu Obrony Robotników. Biskup Stefan Bareła powiadomił o tym kard. Karola Wojtyłę, który odważnie poparł ten ruch. Prymas kard. Stefan Wyszyński, mimo iż popierał tzw. czynnik społeczny, był jednak przeciwnego zdania – upomniał obu hierarchów w przekonaniu, że oficjalna obecność opozycji politycznej na Jasnej Górze może mieć nieprzewidziane następstwa polityczne⁵⁶. Kult maryjny był szerzony w wielu lokalnych ośrodkach diecezji częstochowskiej. Po raz pierwszy metropolita przewodniczył uroczystości koronacji 13 sierpnia 1967 roku w Sanktuarium Ojców Paulinów w Leśniowie⁵⁷. Następnie 19 maja 1968 roku doszło do koronacji figury Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej, której kard. Wyszyński dokonał wraz z kard. Wojtyłą. Na zakończenie uroczystości z przejęciem ogłosił, że z radością przyjmuje to miejsce do grona sanktuariów metropolii krakowskiej⁵⁸. Natomiast koronacja obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu 5 września 1971 roku stała się szczególnym miejscem zainteresowania wywiadu SB z powodu obecności prymasa i metropolity⁵⁹.

Kardynał Karol Wojtyła w odpowiedzi na wytyczne *Vaticanum II* zainicjował Pierwszy Synod Prowincji Krakowskiej (1975–1983)⁶⁰. Z diecezji częstochowskiej do komisji ekspertów wybrano ks. Zdzisława Wajznera, ks. Jana

54 Biskup Bareła na prośbę kard. Wojtyły udzielał na Jasnej Górze święceń kapłańskich paulinom. Zob. Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 6.06.1970, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, s. 23.

55 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 27.09.1976, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; M. Jakubiec, *Kongres Eucharystyczny*, „Czuwajmy” 3 (1987) nr 5 (23), s. 5.

56 J. Durka, *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, s. 393, 485.

57 G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, s. 22.

58 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 4.06.1968, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; M. Trąba, *Koronacja figury Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej (19 maja 1968)*, Dąbrowa Górnicza 2008, s. 139–144.

59 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 27.09.1971, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; P. Kostrzewski, *Koronacja obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu 5 września 1971 roku*, w: *Blisko i daleko VI. Sympozjum regionalistów – Praszka 2021*, red. Z. Włodarczyk, Wieluń–Praszka 2022, s. 129.

60 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 17.05.1972; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 5.12.1972 AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; J. Dyduch, *Synodalność w Kościele krakowskim za czasów kardynała Wojtyły*, „Polonia Sacra” 7 [25] (2003) nr 13, s. 29, 32–33.

Kowalskiego i ks. Władysława Sobczyka⁶¹. Biskup Bareła prosił metropolitę o jurysdykcję kanoniczną dla księży częstochowskich prowadzących rekolekcje dla zespołów synodalnych⁶².

W okresie zarządzania diecezją przez bp. Stanisława Nowaka tradycja wspólnego uczestnictwa w obrzędach kościelnych obu diecezji nie odbiegała od dotychczasowej praktyki. W diecezji częstochowskiej rozpoczął się lawinowy wzrost tworzenia nowych parafii, co w dużej mierze absorbowało bp. Nowaka. Sentymentalnym przejawem jego przywiązania do archidiecezji krakowskiej było erygowanie 28 czerwca 1988 roku w Praszce k. Wielunia nowej parafii, która w kolejnych latach przyjęła formę Kalwarii Praszkiowskiej, opartej na duchowości maryjno-pasyjnej znanej z bliskiej jego sercu Kalwarii Zebrzydowskiej⁶³.

Wymiana myśli teologicznej i formacja do kapłaństwa

W pierwszym okresie istnienia diecezji częstochowskiej bp Kubina kładł silny nacisk na wykształcenie duchownych pod okiem wykwalifikowanych wykładowców związanych z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego⁶⁴. Kształcenie poseminaryjne i przygotowanie katechetyczne księży znalazło miejsce w prerogatywach I Synodu Diecezji Częstochowskiej dzięki staraniom bp. Golińskiego. Mobilizował on księży do udziału w organizowanych w Krakowie kursach katechetycznych⁶⁵. Zachęcał kapłanów do corocznego uczestnictwa w rekolekcjach organizowanych w Częstochowskim Seminarium Duchownym w Krakowie, zwłaszcza ze względu na zapraszanych tam wybitnych teologów-kaznodziejów⁶⁶.

61 G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, s. 19–21; J. Dyduch, *Synodalność w Kościele krakowskim za czasów kardynała Wojtyły*, s. 33; W. Góralski, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, s. 252.

62 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 28.06.1977, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; W. Góralski, *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, s. 252; G. Ślęzak, *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, s. 21.

63 M. Duda, *Dynamizm misyjny Kościoła częstochowskiego urzeczywistniający się w powstawaniu nowych wspólnot parafialnych w czasie posługi (arcy)biskupa Stanisława Nowaka (1984–2009)*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, s. 26–33; S. Gasiński, *Kalwaria Praszkiowska – dzieło wyrosłe z pasyjnej duchowości arcybiskupa Stanisława Nowaka, metropolity częstochowskiego*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, s. 158.

64 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 24.02.1966, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

65 Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 05.1958, AACz, KB, sygn. 3, k. 475.

66 Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 17.02.1955, AACz, KB, sygn. 3, k. 44.

W związku z palącą potrzebą ujednolicenia metod w pracy nad powołaniami zarówno w Krakowie, jak i Częstochowie powołano diecezjalne komisje ds. powołań. W Krakowie w dniach 29–30 marca 1967 roku bp Bareła z delegacją księży częstochowskich wziął udział w sympozjum dotyczącym dyrektywy soborowej *De instrumentis communicationis socialis*⁶⁷. Kiedy w czerwcu 1967 roku kard. Wojtyła został włączony do soborowej Kongregacji Duchowieństwa, wraz z biskupami metropolii zintensyfikował działania na rzecz odnowy teologii powołań. W tej materii miał sprzymierzeńca w osobie bp. Bareły, który w latach 1967–1970 był przewodniczącym Komisji Powołań KEP i był nazywany „jednym z inicjatorów teologii powołania”⁶⁸. Obaj prowadzili pielgrzymki kapłanów obu diecezji w Tygodniu Powołań na Jasnej Górze oraz dążyli do ujednolicenia zasad formacji permanentnej kapłanów w całej Polsce⁶⁹. Wymiernym owocem tych starań było powołanie przy poparciu bp. Bareły Jasnogórskiego Ośrodka Powołań, który został przedstawiony przez metropolitę prefektowi Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej kard. Gabrielowi Garronowi⁷⁰.

Mimo braku państwowego zatwierdzenia Wydziału Teologicznego w Krakowie władze kościelne musiały oddolnie zadbać o należyty poziom wykształcenia kadr duchownych i świeckich⁷¹. Wyrazem wspólnej troski stało się zatrudnienie częstochowskich wykładowców posiadających odpowiednie stopnie naukowe oraz wzajemna obecność w inauguracjach roku akademickiego⁷². W połowie 1966 roku abp Wojtyła rozpoczął przygotowania do zorganizowania

67 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 6.03.1967; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 13.03.1967, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

68 Biskup S. Bareła przesłał kard. Wojtyłę list pasterski swojego autorstwa (odczytany 13 lutego 1972 roku) dotyczący istoty powołań jako sugestii dla jego listu pasterskiego. Zob. Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 22.03.1972; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 15.12.1973, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; M. Białkowski, *Udział Karola Wojtyły w pracach Konferencji Episkopatu Polski i jej komisjach specjalistycznych (1958–1978)*, s. 319; J. Dyduch, *Synodalność w Kościele krakowskim za czasów kardynała Wojtyły*, s. 24–26.

69 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 28.03.1967; Pismo kard. J. Villot do kard. K. Wojtyły z 27.03.1972; Pismo kard. K. Wojtyły do kard. G.M. Garrone z 25.03.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 30.03.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 26.06.1973; AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

70 Pismo kard. S. Wyszyńskiego do kard. K. Wojtyły z 22.03.1972; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 5.09.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 22.10.1973, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

71 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 19.10.1968, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

72 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 7.10.1967; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 17.10.1967, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; M. Widera, *Życie i działalność biskupa Miłosława Kołodziejczyka (1928–1994)*, s. 135.

jednorocznego studium liturgiczno-duszpasterskiego dotyczącego odnowy liturgicznej, na które zostało zgłoszonych kilku częstochowskich księży⁷³. Prerogatywy soborowe wymogły rewizję nauczanych treści i stworzenie nowego *ratio studiorum* w oparciu o dokument *Normae quaedam*, z którymi biskup częstochowski był obeznany dzięki życzliwości metropolity⁷⁴. Biskup Bareła na gruncie własnej diecezji organizował oddolne inicjatywy nawołujące do uprawomocnienia się Wydziału Teologicznego w Krakowie. 22 listopada 1972 roku dziekani diecezji częstochowskiej podpisali list poparcia w tej sprawie. Odnosnie do tej inicjatywy kardynał pisał: „jest to [...] dla mnie szczególnym znakiem jedności metropolitalnej i jej potwierdzeniem”⁷⁵. Podczas pierwszej Sesji Rady Papieskiego Wydziału Teologicznego w Krakowie 25 czerwca 1974 roku obecny był m.in. rektor oraz wykładowcy częstochowskiego seminarium i przedstawiciele Instytutu Teologicznego w Częstochowie⁷⁶. Konstruktywna współpraca nad wymianą myśli teologicznej była również kontynuowana w czasach kierowania metropolią przez kard. Franciszka Macharskiego⁷⁷.

Na gruncie diecezji częstochowskiej istotne miejsce w nurcie odnowy teologii zajmował powołany w 1966 roku Sekretariat Dokumentacji Soborowej, który na przełomie 1972 i 1973 roku nawiązał współpracę z Papieską Akademią Teologiczną w Krakowie. W 1981 roku przyjął nazwę Instytut Teologiczny w Częstochowie. Kardynał Wojtyła kilkukrotnie wziął udział w inauguracji roku akademickiego tej instytucji oraz pozytywnie recenzował „Częstochowskie Studia Teologiczne” wydawane przez pracowników Instytutu⁷⁸.

73 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 20.07.1966; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 6.10.1966, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

74 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 20.12.1967; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 1.10.1968; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 5.07.1969, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; M. Ibek, *Sprawozdanie Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie za rok 1967*, s. 345.

75 Informacja, 15.10.1970, Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Katowicach [1945] 1983–1990, Meldunki z KMiPMO w Częstochowie dot. działalności kurii częstochowskiej i podległych jej księży oraz przebiegu uroczystości religijnych, sygn. IPN Ka 056/55 t. 3, s. 98; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 16.12.1972; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 13.05.1974, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 15.06.1974; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 21.06.1974, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

76 Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 8.06.1974, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

77 Pismo kard. F. Macharskiego do bp. S. Bareły z 15.10.1982, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

78 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 6.11.1975; Pismo kard. F. Macharskiego do bp. S. Bareły z 25.06.1979, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

Kardynał wielokrotnie zapraszał do Krakowa „drogich sąsiadów z metropolii” na spotkania w celu refleksji naukowej nad teologią soborową⁷⁹. W myśl tej zasady bp Bareła 29 sierpnia 1964 roku uczestniczył w krakowskiej konferencji z okazji dwusetnej rocznicy beatyfikacji Wincentego Kadłubka⁸⁰. We wspomnienie św. Tomasza z Akwinu praktykowano spotkania „tomistyczne” w seminariach duchownych Krakowa⁸¹. Kiedy na początku 1967 roku metropolita zorganizował w Krakowie sesję naukową dotyczącą katolickiej etyki małżeńskiej, bp Bareła uznał tę inicjatywę za wyjątkowo istotną sprawę dla Kościoła, uważając to: „za znak jedności i troski o wspólne dzieło”. W tym samym tonie dziękował za zaproszenie do uhonorowania pracy naukowej ks. prof. Władysława Wichra, znanego w metropolii specjalisty z teologii moralnej⁸².

Proroczym znakiem dla diecezji częstochowskiej była prośba bp. Bareły do kard. Wojtyły, wystosowana na cztery dni przed śmiercią ordynariusza. Dotyczyła ona zgody na wygłoszenie rekolekcji dla częstochowskiego duchowieństwa przez rektora krakowskiego seminarium – ks. dr. Stanisława Nowaka. Niedługo po tym znamienym wydarzeniu ks. Stanisław Nowak został mianowany biskupem częstochowskim⁸³.

Podsumowanie

67-letnia wspólna eklezjalna droga diecezji częstochowskiej z archidiecezją krakowską stanowi istotny okres w historii polskiego Kościoła. Spoglądając panoramicznie na wszystkich metropolitów i biskupów częstochowskich tego okresu, zauważa się wyraźnie, że wspólne budowanie Kościoła partykularnego w strukturze Kościoła polskiego uzależnione było od aktualnie panujących warunków politycznych. Optymistyczny czas międzywojnia pozwolił obu

79 Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 1.12.1969; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 12.05.1971; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 6.06.1973; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 5.09.1973; Pismo bp. S. Bareły do kard. K. Wojtyły z 18.09.1973, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.; S. Bista, *Kongres Teologów Polskich 21–23 IX 1971 roku: refleksje*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 5 (1972), s. 227–213.

80 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 11.07.1964; Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 4.08.1964, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

81 Pismo abp. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 7.03.1966, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

82 Pismo bp. S. Bareły do abp. K. Wojtyły z 4.01.1967; Pismo kard. K. Wojtyły do bp. S. Bareły z 11.12.1968, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

83 Pismo bp. S. Bareły do ks. S. Nowaka z 9.02.1984, AKMCz, sygn. 153/11, b.p.

diecezjom powrócić do świetności roli Kościoła w życiu społecznym. Tragizm II wojny światowej i stalinizm wyhamowały konstruktywną współpracę. Zdecydowane ożywienie relacji rozpoczęło się w chwili, kiedy w 1964 roku diecezję częstochowską objął bp Stefan Bareła i wraz z kard. Karolem Wojtyłą podjęli decyzję o odnowie refleksji teologicznej i liturgicznej poprzez systemowe wprowadzanie myśli soborowej *Vaticanum II*. Wydzielone na potrzeby artykułu trzy kręgi wzajemnej współpracy kościelnej Częstochowy i Krakowa ograniczone do zarysowania relacji oficjalnych i prywatnych między biskupami, wspólnego przeżywania wydarzeń religijno-społecznych i interpretacji nowych zjawisk teologicznych nie stanowią wyczerpującej formy opracowania tematu. Każde z powyższych zagadnień może stanowić kanwę do pogłębionej analizy danego zjawiska.

Bibliografia

- Białkowski M., *Udział Karola Wojtyły w pracach Konferencji Episkopatu Polski i jej komisji specjalistycznych (1958–1978)*, „*Studia Salvatoriana Polonica*” 12 (2018), s. 275–321.
- Bista S., *Kongres Teologów Polskich 21–23 IX 1971 roku: refleksje*, „*Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne*” 5 (1972), s. 227–213.
- Doniesienie agenturalne z 10.12.1969, Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Katowicach [1945] 1983–1990, sygn. IPN Ka 056/55 t. 1, s. 30–31.
- Duda M., *Dynamizm misyjny Kościoła częstochowskiego urzeczywistniający się w powstawaniu nowych wspólnot parafialnych w czasie posługi (arcy)biskupa Stanisława Nowaka (1984–2009)*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, red. S. Jasioneck, Częstochowa 2009, s. 25–49.
- Durka J., *Władze Polski „ludowej” wobec Jasnej Góry w latach 1945–1989*, Warszawa–Katowice 2021.
- Dyduch J., *Synodalność w Kościele krakowskim za czasów kardynała Wojtyły*, „*Polonia Sacra*” 7 [25] (2003) nr 13, s. 23–38.
- Gasiński S., *Kalwaria Praszowska – dzieło wyrosłe z pasyjnej duchowości arcybiskupa Stanisława Nowaka, metropolity częstochowskiego*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, red. S. Jasioneck, Częstochowa 2009, s. 155–174.
- Góralski W., *Ruch synodalny w Polsce po Soborze Watykańskim II*, „*Roczniki Nauk Prawnych*” 8 (1998), s. 239–262.

- Grzybek S., *Śp. Biskup Teodor Kubina*, „Polonia Sacra” 4 (1951), s. 106–116.
- Ibek M., *Sprawozdanie Wydziału IV SB Komendy Wojewódzkiej MO w Krakowie za rok 1967*, w: *Kościół katolicki w czasach komunistycznej bezpieki. Między bohaterstwem a agenturą*, t. 3, red. J. Szczepaniak, M. Lasota, Kraków 2010, s. 331–378.
- Informacja, 15.10.1970, Oddziałowe Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Katowicach, Wojewódzki Urząd Spraw Wewnętrznych w Katowicach [1945] 1983–1990, sygn. IPN Ka 056/55 t. 3, s. 98.
- Jakubiec M., *Kongres Eucharystyczny*, „Czuwajmy” 3 (1987) nr 5 (23), s. 5.
- Jelonek M., *Mihi vivere Christus. Życie i działalność biskupa pomocniczego diecezji częstochowskiej Stanisława Czajki (1897–1965)*, Częstochowa 2017.
- Kapuściński J., *Obchody Milenium Chrztu Polski na Jasnej Górze (2–4 maja 1966 roku)*, w: *Rozbudzić pamięć chrztu. Chrzest w historii, teologii i katechezie*, red. R. Ceglarek, M. Borda, Częstochowa 2016, s. 73–84.
- Kapuściński J., *Z dziejów obchodów jubileuszowych Kościoła częstochowskiego*, „Veritati et Caritati” 5 (2015), s. 429–436.
- Kęsik K., Widera M., *Ks. Jan Związek. Życie i dzieło*, Opole 2026.
- Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 05.1958, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. W. Patykiewicza w Częstochowie, Księgi biskupie, sygn. 3, k. 475.
- Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 10.02.1956, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. W. Patykiewicza w Częstochowie, Księgi biskupie, sygn. 3, k. 114.
- Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 17.02.1955, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. W. Patykiewicza w Częstochowie, Księgi biskupie, sygn. 3, k. 44.
- Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 21.10.1958, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. W. Patykiewicza w Częstochowie, Księgi biskupie, sygn. 3, k. 542.
- Komunikat Kurii Diecezjalnej w Częstochowie z 5.05.1956, Archiwum Archidiecezji Częstochowskiej im. Ks. W. Patykiewicza w Częstochowie, Księgi biskupie, sygn. 3, k. 154.
- Korespondencja dotycząca metropolity krakowskiego, Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, sygn. 153/11, b.p.
- Kostrzewski P., *Koronacja obrazu Matki Bożej Pocieszenia w Wieluniu 5 września 1971 roku*, w: *Blisko i daleko VI. Sympozjum regionalistów – Praszka 2021*, red. Z. Włodarczyk, Wieluń–Praszka 2022, s. 121–134.

- Kracik J., *Wobec wyzwań czasu niewoli, czasu wolności*, w: *Dziesięć wieków diecezji krakowskiej*, red. J. Kracik, G. Ryś, Kraków 1998, s. 177–237.
- Kurowski T., *Ze wspomnień księdza kapelana*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 2, red. J. Wolny, Kraków 1986, s. 639–642.
- Leszczyński M., *Przemowa arcybiskupa Eugeniusza Baziaka z okazji sakry biskupiej księdza Karola Wojtyły, Kraków, 28 września 1958 roku*, „Limes. Studia i Materiały z Dziejów Europy Środkowo-Wschodniej” 12 (2019), s. 405–411.
- List biskupa częstochowskiego do kapłanów diecezji częstochowskiej w związku z rozpoczęciem peregrynacji obrazu Matki Bożej w rodzinach z dnia 1 listopada 1987 roku*, w: *Siewca słowa. Listy pasterskie (1984–2011)*, t. 2, red. M. Duda, Częstochowa 2014, s. 340–342.
- Materiały Komisji ds. Katalogu Diecezji Częstochowskiej 1975 roku [w posiadaniu autora].
- Mikołajczyk M., *Droga do biskupstwa pierwszego metropolity częstochowskiego księdza abpa Stanisława Nowaka*, w: *Mojemu Kościołowi wszystko!*, red. S. Jasionek, Częstochowa 2009, s. 17–24.
- Nir R., *Rękopisy w Bibliotece Diecezjalnej w Częstochowie*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 6 (1978), s. 301–311.
- Obchody Tysiąclecia Chrztu Polski w Starym Sączu, [Zbiór fotografii dotyczących obchodów kościelnych Tysiąclecia Chrztu Polski], Narodowe Archiwum Cyfrowe, sygn. 3/12, b.p.
- Orędzie IV biskupa częstochowskiego na rozpoczęcie pasterskiej posługi w Kościele częstochowskim, 8 grudnia 1984 roku*, w: *Siewca słowa. Listy pasterskie (1984–2011)*, red. M. Duda, t. 1, Częstochowa 2014, s. 19–23.
- Ostatnia droga biskupa częstochowskiego*, „Niedziela” 27 (1984) nr 9, s. 4–5.
- Przybyszewski B., *Zarys dziejów diecezji krakowskiej (do roku 1994)*, Kraków 2000.
- Raina P., *„Te Deum” narodu polskiego. Obchody tysiąclecia chrztu Polski w świetle dokumentów kościelnych*, Olsztyn 1991.
- Rechowicz M., *Baziak Eugeniusz*, w: *Encyklopedia katolicka*, t. 2, red. F. Gryglewicz, R. Łukaszyk, Z. Sułowski, Lublin 1985, k. 128.
- Słomian J., *Czas świadków*, Częstochowa 2005.
- Sobański R., *Kontakty diecezji katowickiej z archidiecezją krakowską (1926–1951)*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 1, red. J. Wolny, Kraków 1982, s. 481–490.
- Szczepaniak J., *Katalog duchowieństwa diecezjalnego zestawiony na podstawie krakowskich ksiąg święceń (1646–1789)*, t. T–Ż, Kraków 2009.

- Szczepaniak J., *Troska kardynała Karola Wojtyły o godne uczczenie jubileuszu św. Stanisława (1972–1979)*, „Folia Historica Cracoviensia” 9 (2003), s. 185–208.
- Sznajder A., Właźlak W., *Bp Franciszek Musiel. Kościół ma obowiązek mówienia prawdy...*, w: *Niezlomni. W obronie Ojczyzny i Kościoła*, red. J. Marecki, F. Musiał, Kraków 2008, s. 314–476.
- Ślęzak G., *Diecezja częstochowska w metropolii, metropolia krakowska w diecezji częstochowskiej w latach 1964–1978 (fakty i wydarzenia)*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 23/34 (1995/1996), s. 19–25.
- Trąba M., *Doświadczenia śląskie w działalności biskupa częstochowskiego Teodora Kubiny*, „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 35 (2002) z. 1, s. 104–136.
- Trąba M., *Koronacja figury Matki Bożej Anielskiej w Dąbrowie Górniczej (19 maja 1968)*, Dąbrowa Górnicza 2008.
- Urban J., *Teczka bp. Jana Pietraszki*, w: *Kościół katolicki w czasach komunistycznej bezpieki. Między bohaterstwem a agenturą*, t. 1, red. J. R. Terlecki, J. Szczepaniak, Kraków 2007, s. 47–77.
- Widera M., „Kiedy stworzyło się tu źródło apostolskie...” *Zarys dziejów (archi) diecezji częstochowskiej 1925–2025*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 45 (2025) nr 2, s. 187–212.
- Widera M., *Udział bpa Stanisława Zdzitowieckiego w powstaniu diecezji częstochowskiej*, „Studia Teologiczno-Historyczne Śląska Opolskiego” 44 (2024) nr 2, s. 197–218, <https://doi.org/10.25167/sth.5558>.
- Widera M., *Życie i działalność biskupa Miłostawa Kołodziejczyka (1928–1994)*, Częstochowa 2015.
- Wojtyła K., *Komentarz teologiczno-duszpasterski do Aktu dokonanego na Jasnej Górze dnia 3 maja 1966 roku*, „Ateneum Kapłańskie” 64 (1972) t. 79, s. 5–21.
- Wolny J., *Arcybiskup Adam Stefan Sapieha w obronie narodu i Kościoła polskiego w czasie II wojny światowej*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 2, red. J. Wolny, Kraków 1986, s. 203–473.
- Wolny J., *Więź metropolitalna archidiecezji krakowskiej z diecezją częstochowską w latach 1926–1951*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 1, red. J. Wolny, Kraków 1982, s. 499–503.
- Zabraniak S., *Przeszłość kościelna terenów diecezji częstochowskiej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 52 (2025), s. 27–39.
- Zieliński Z., *Udział Adama Stefana Sapiehy w sprawie śląskiej podczas plebiscytu w roku 1921*, w: *Księga sapieżyńska*, t. 2, red. J. Wolny, Kraków 1986, s. 89–109.

Związek J., *Dzieje diecezji częstochowskiej w okresie II Rzeczypospolitej*, Częstochowa 1990.

Związek J., *Kościół częstochowski w aspekcie historycznym*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 8 (1980), s. 97–98.

Żółkiewski M., *Katastrofalne powodzie w dorzeczu górnej Wisły w latach 1958–1972*, „Rocznik Naukowo- Dydaktyczny. Prace Geograficzne” 6 (1974) z. 55, s. 61–76.

Żurowski M., *O duchowieństwie w szczególności*, cz. 1, Warszawa 1970.